

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертаційну роботу *Єріної Івонни Володимирівни*
на тему: «*Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі
України послугами*»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.10 – статистика

1. Актуальність теми дослідження.

Зовнішня торгівля залишається основною формою міжнародної економічної діяльності більшості країн світу і чітко визначає місце окремої національної економіки в системі міжнародного поділу праці. Для реалізації ефективної моделі управління зовнішньою торгівлею, вивчення закономірностей її розвитку і, як наслідок, прийняття обґрунтованих управлінських рішень потрібні дані щодо масштабів, структури, і збалансованості експортно-імпортних потоків.

Надання послуг є найбільш динамічним і перспективним сектором міжнародної торгівлі. Поглиблене дослідження тенденцій розвитку цього сектору дозволить суб'єктам міжнародного обміну, використовуючи наявні конкурентні переваги, не лише отримати максимальний прибуток, але й вчасно зайняти лідируючі позиції на нових сегментах ринку.

Для статистичної науки міжнародний обмін послугами – відносно новий і досить складний об'єкт дослідження, який потребує особливих методологічних підходів, адже послуги складніше, ніж товари, піддаються формалізованому визначенню, а отримання необхідної інформації про масштаби і структуру торгівлі залежить від специфіки міжнародних і національних стандартів, що регулюють сферу послуг.

Перша проблема статистики зовнішньої торгівлі – статистичний облік обсягів експорту/імпорту. За правилами ГАТС у міжнародних торговельних угодах, які стосуються послуг, містяться положення щодо можливих способів їх поставки: транскордонна торгівля, споживання за кордоном, комерційна

Вх. № 290 від 08.06.2016р.

Вашій секретар Зоріна О. А. [підпис]

присутність і тимчасова присутність фізичних осіб. На національному рівні статистика торгівлі послугами повною мірою враховує лише транскордонну торгівлю. Щодо інших способів надання послуг, то міжнародні аналітики вказують на значні обсяги недообліку, насамперед, за способом комерційної присутності (недооблік близько до 40%).

Друга проблема статистики зовнішньої торгівлі стосується оцінювання збалансованості експортно-імпортних потоків та конкурентостійкості (в дисертації вживається термін «конкретність») окремих сегментів торгівлі та участі країни в міжнародному обміні послугами. Збалансованість і конкурентність зовнішньої торгівлі, зокрема торгівлі послугами, є питанням національної безпеки і важливим фактором сталого економічного розвитку для кожної країни. Саме цим проблемам статистичної науки присвячена дисертаційна робота Єріної І.В., а отже, є всі підстави вважати тему дослідження актуальною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Наукове дослідження Єріної І.В. виконувалось у рамках реалізації Стратегії розвитку державної статистики на період до 2017 року в Науково-дослідному інституті статистичних досліджень за темою «Удосконалення методології статистики зовнішньої торгівлі» (№ державної реєстрації 0115U002331). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні методологічних засад дослідження розвитку зовнішньої торгівлі послугами на основі гармонізованої з міжнародними системами і стандартами класифікації послуг, що забезпечує взаємну узгодженість різних за функціональним призначенням інформаційних потоків.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Обсяг і глибина виконаного дослідження цілком достатні для обґрунтування наукових висновків і положень, що виносяться на захист.

Наукові результати дослідження базуються на офіційній статистичній інформації міжнародних організацій, Державної служби статистики і Національного банку України. Ступінь їх обґрунтованості та достовірності визначається об'єктивним характером використаної в процесі дослідження статистичної інформації, опрацюванням великого обсягу зарубіжних та вітчизняних літературних джерел за темою дослідження, узагальненням досвіду статистичного аналізу сучасних тенденцій розвитку світового ринку послуг. Результати аналізу подані у формі статистичних таблиць і графіків, вони логічно пов'язані з об'єктом, предметом, метою і завданнями дослідження.

Достовірність основних результатів дисертації підтверджується апробацією їх на численних міжнародних науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових виданнях, використанням результатів дослідження в аналітичній роботі в органах державної статистики, в комерційних структурах, у навчальному процесі.

4. Наукова новизна результатів дослідження.

Метою дослідження визначено розробку інформаційно-методичного забезпечення статистичного оцінювання стану і розвитку зовнішньої торгівлі послугами в умовах нестабільного конкурентного середовища. Слід зазначити, що в цілому І.В. Єріній вдалося досягти поставленої мети і розв'язати відповідні завдання.

До результатів дослідження, що мають наукову новизну, слід віднести:

- Методично-аналітичний інструментарій статистики зовнішньої торгівлі послугами на засадах гармонізованої з міжнародними стандартами класифікації послуг і взаємозв'язаної системи показників, що забезпечило комплексне дослідження розвитку зовнішньої торгівлі України послугами (с. 27-36; 39-51).
- Методологічні підходи до статистичного оцінювання міжнародної конкурентності окремих видів послуг на основі збалансованості

експортно-імпортних потоків, що дозволило визначити пріоритетні напрями посилення участі країни в міжнародному обміні послугами (с.126-131).

- Моделі взаємозв'язку між експортною квотою і збалансованістю експортно-імпортних потоків, які свідчать про ефективність експорто-орієнтованої стратегії розвитку сфери послуг в Україні в сучасних умовах розвитку національної економіки (с.133-139).
- Виявлені закономірності розвитку зовнішньої торгівлі України послугами в контексті глобальних тенденцій, що дало можливість окреслити шанси і загрози для національного ринку послуг, зумовлені впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів (с. 79-110).

5. Практичне значення отриманих результатів

Сформульовані та обґрунтовані в дисертації наукові положення і науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення методично-аналітичного забезпечення статистичного аналізу зовнішньої торгівлі послугами спрямовані на розвиток як наукових, так і практичних аспектів статистики зовнішньоекономічної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в дисертації наукові підходи і висновки щодо тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі послугами в умовах посилення міжнародної конкуренції можуть бути використані в аналітичній роботі статистичних служб, в бізнесових структурах, у навчальному процесі, що підтверджують відповідні довідки про їх впровадження: департаментом макроекономічної статистики ДССУ (довідка № 02-14/5-15 від 23.02.2015 р.); ТЗОВ «ІНФО» (довідка № 325-3/1 від 05.08.2015 р.); інститутом міжнародної економіки, фінансів та інформаційних технологій імені Святої Великої княгині Ольги МАУП (довідка № 42 від 19.03.2015).

6. Повнота викладу основних результатів і наукових положень в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційної роботи висвітлені в авторефераті дисертації та в наукових публікаціях здобувача. За результатами дослідження автором опубліковано 15 наукових праць, з них 7 статей у наукових фахових виданнях, з яких два включені до наукометричних баз. Публікації в обсязі 5,11 друк. арк. повною мірою розкривають основні наукові положення та висновки дисертації.

Автореферат дисертації та публікації відбивають основні результати і висновки проведеного дослідження. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому дисертація І. В. Єріної написана послідовно, логічно, має цілісну структуру і є завершеним науковим дослідженням; висновки за результатами дослідження аргументовані і внутрішньо збалансовані. Разом з тим, в роботі є певні дискусійні моменти, окремі положення потребують уточнення та додаткової аргументації:

1. В дисертації наявні елементи компаративного аналізу: зіставляються масштабу експорту/імпорту (с. 81-82; 123), географічна і видова структури (с. 84, с.117), темпи приросту (с. 63), коефіцієнти покриття (с. 102; 137), індекси конкурентності (с. 137-138), позиції країн за інвестиційною привабливістю (с.152) та ін. Отже, логічно було б у систему показників додати блок зіставлення, який би об'єднав усі інструменти порівняльного аналізу, зокрема, коефіцієнти подібності структур, випередження, експортної спеціалізації. З іншого боку, 4-й блок системи показників містить вимірник економічної ефективності, який в аналізі тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі залишився незадіяним.

2. Важливим завданням статистичного аналізу складних за своєю природою соціально-економічних процесів є розкриття механізму їх

формування. В дисертації зроблена спроба оцінити ефекти впливу експортної квоти, як основного індикатора участі країни в міжнародному обміні, на збалансованість зовнішньої торгівлі України за даними динамічних рядів (с. 133-134). В регресійну модель логічно введений фактор часу t , проте інтерпретація причинного механізму, який акумулює цей фактор, нам видається дискусійною. Здобувач на перше місце ставить вплив внутрішніх факторів (зміна макроекономічної ситуації та стан інфраструктури сервісних галузей), тоді як для відкритої економіки, якою є економіка України, першопричиною розвитку зовнішньої торгівлі послугами є глобальні фактори, які формують попит на послуги і структуру міжнародної торгівлі (інноваційно-технологічний розвиток і посилення впливу транснаціональних корпорацій).

3. Методологічною основою для національних і міждержавних систем статистичного обліку послуг та відповідних міжнародних порівнянь слугують класифікації послуг. Міжнародні інституції в процесі дослідження та регулювання світового ринку послуг застосовують різні підходи до їх класифікації. Власні спеціалізовані класифікації послуг, спрямовані на виконання конкретних завдань, застосовують різні міжнародні організації (OECD, IMF та ін.). Спираючись у своєму дослідженні на міжнародну класифікацію MSIST-2010, здобувач для виявлення тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України в групі інших комерційних послуг, також застосовує власну класифікацію. Це – послуги, пов'язані з виробництвом, з фінансовою діяльністю, послуги ІТ-сфери, професійні послуги і послуги приватним особам (с. 89-90). В цій класифікації нам видається дискусійним віднесення послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, до групи фінансових послуг.

Звичайно, будь-яка класифікація в аналізі послуг умовна. Але враховуючи, що роялті і ліцензійні платежі стосуються технологічного обміну, постає питання, чому при визначенні напрямів активізації участі

України в міжнародній торгівлі, цей сегмент послуг не визнається структурною складовою високотехнологічних послуг (с. 141-142).

4. Важливим критерієм конкурентних переваг країни на світових ринках аналітики вважають структуру експорту. Ринок послуг – це широкий спектр різноманітних видів діяльності – від торгівлі та перевезень до обміну інформацією. Будь-яка спроба охопити та описати це різноманіття послуг безперспективна, оскільки під впливом технологічного прогресу та потреб суспільства їх видова структура безперервно оновлюється і видозмінюється. Змінюється і географічна спрямованість торговельних потоків послуг

В дисертації видова і географічна структури експорту/імпорту послуг розглядаються в комплексі і досить вдало, на наш погляд, подаються графічно. У *Висновках* щодо пріоритетних напрямів активізації участі України в міжнародній торгівлі послугами наголошується на змінах видової структури експорту послуг, що безперечно важливо, але в нинішній ситуації, враховуючи обмеження торгівлі з РФ, не менш важливі перспективи географічного спрямування експортно-імпортних потоків, зокрема, посилення присутності України на азійському ринку послуг.

Позитивно оцінюючи аналітичні можливості рисунків, які комплексно відображають видову і географічну структуру експорту/імпорту різних видів послуг щодо основних торговельних партнерів України, звертаємо увагу здобувача на асиметричність подання структур (три, дві, навіть одна країна). Бажано було б уніфікувати кількість позицій країн по кожному виду послуг.

Але зазначені зауваження не носять принципового характеру і не змінюють позитивної оцінки дисертації, її високого наукового рівня та практичної значимості, лише підтверджують важливість і складність теми наукового дослідження; їх можна розглядати як побажання здобувачу на перспективу.

8. Загальний висновок

Дисертація Єріної І.В. «Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України послугами» є самостійною, цілісною і завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення статистичного оцінювання стану і розвитку зовнішньої торгівлі послугами.

За змістом, науковою новизною, обгрунтованістю і достовірністю основних положень, їх теоретичним і практичним значенням дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.10 та нормативним вимогам МОН України, які викладені у пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Єріна Іванна Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – статистика.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана»

 О.К. Мазуренко

